

8. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валевський О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О. та ін.] / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. – 144 с.

9. Селищева, Ірина. Історична пам'ять у контексті історичної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. № 1.(50). С. 22-20.

10. Сушко А.І. Проблеми формування культури української пам'яті в освітньому процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2-17. № 13. С. 43-46.

11. Філіпович, М. Проблеми формування історичної пам'яті в освітній сфері України. *Літопис Волині*. 2023. № (28), С. URL: 174-178. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.24/>(дата звернення 03.03.2025).

12. Концепція базового навчального предмета «Історія: Україна і світ» (2017). Український інститут національної пам'яті: офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/Istoriya-Ukrayina.i.svit-Intehrovanyu.kurs.30.09.2022.pdf>.(дата звернення: 28. 02.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-25>

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дубинський Олег Юрійович

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений працівник освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних та соціальних питань, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова м. Миколаїв, Україна

Освіта є одним із пріоритетних напрямків держави. Вона допомагає усвідомити себе та свою ідентичність, наділяє нас новими сенсами, цінностями та досвідом, дозволяє краще пізнати себе. Саме тому, Законом України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII визначено, що її метою «є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї

діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1].

Натомість, нічим невмотивована, безпідставна агресія російської федерації, яка 24 лютого 2022 року вилилась у широкомасштабний військовий напад на нашу державу завдала непоправної шкоди багатьом сферам суспільного життя. Освіта як найбільш чутлива та важлива соціальна сфера в умовах воєнного стану зазнала суттєвих трансформацій, спричинених і безпосередніми викликами війни, і необхідністю забезпечення права громадян на освіту в надзвичайних обставинах. Воєнні дії на території держави створили численні загрози для функціонування освітніх закладів, доступу до знань та безпеки учасників освітнього процесу. У зв'язку з цим держава змушена адаптувати нормативно-правову базу, розробляти нові підходи до організації навчального процесу та впроваджувати інноваційні рішення для збереження освітньої системи.

З усієї безлічі проблем, які найсуттєвіше впливають на освітній процес варто назвати фізичну безпеку та психологічний стан учасників освітнього процесу, руйнування інфраструктури, а також обмежений доступ до цифрових технологій.

В інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи», Міністерство освіти і науки України наводить дані, що станом на 1 липня 2023 року «вже понад 3 тис. закладів освіти постраждали внаслідок бомбардувань і обстрілів, із них близько 300 закладів зруйновано повністю» [2].

Окрему оперативну інформацію МОН наводить стосовно закладів вищої (ЗВО) та фахової передвищої (ЗФПО) освіти, вказуючи, що «станом на 1 липня 2023 р. повністю зруйновано 10 ЗФПО і 4 ЗВО. У цілому в регіональному розрізі пошкодження стосувалися ЗФПО та ЗВО 16 регіонів країни, але найбільше пошкоджень такі заклади зазнали в Харківській (29 ЗФПО і 23 ЗВО), Донецькій (29 та 9), Дніпропетровській (14 і 3), Запорізькій (11 та 5) і Миколаївській (10 та 5) областях. У цих п'яти областях сконцентровано 71,1 % всіх пошкоджених ЗФПО та ЗВО» [2] На жаль, тенденція руйнувань закладів освіти продовжується і донині.

Зважаючи на те, що освітня сфера є фундаментом розвитку суспільства, виникає гостра необхідність адаптації її до нових реалій. У цьому контексті варто погодитись з думками О. І. Денічевої та С. Ф. Лук'янчук, які підкреслюють те, що збереження освітнього потенціалу України набуває статусу ключового елемента державної

політики, поступаючись пріоритетністю лише питанням національної безпеки. Натомість, науковці підкреслюють, що в умовах війни не існує універсального рішення для продовження навчального процесу. Отже, для забезпечення ефективності функціонування закладів вищої освіти необхідно застосовувати комплексний підхід, який враховує адаптацію до специфіки кожної окремої ситуації та регулярне оновлення методів проведення навчальних занять. Особливу увагу необхідно приділяти ретельному плануванню освітнього процесу, розробці навчальних планів і графіків, які повинні враховувати всі аспекти забезпечення безпеки життя та здоров'я учасників освітнього процесу.

Попри наявність негативних факторів, таких як руйнування інфраструктури, втрати серед студентів і викладацького складу, а також труднощі в організації навчального процесу, критично важливо створювати сприятливі умови для навчання. Також необхідно забезпечувати психоемоційну підтримку студентів, спрямовану на мінімізацію стресу та підвищення їхньої здатності адаптуватися до нових умов [3, с. 129].

Аналізуючи виклики та пріоритети вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану, С. І. Сідлецький та А. М. Шандар, акцентують увагу на ще одному аспекті, що стосується перебування учасників освітнього процесу в різних умовах: частина з них знаходиться за межами України або в регіонах, віддалених від зони бойових дій, тоді як інші продовжують перебувати на тимчасово окупованих територіях [4].

Однак, необхідно зазначити, що попри всі труднощі та негарязди, система вищої освіти функціонує та удосконалюється. Значну роль у цьому відіграє планомірне виконання положень Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки та Операційного плану її реалізації на 2022–2024 роки, схваленої Кабінетом Міністрів України розпорядження від 23 лютого 2022 року № 286-р [5]. Вказана Стратегія є дороговказом для розвитку системи вищої освіти, окреслює основні напрями такого розвитку з урахуванням суспільного та економічного розвитку держави. Важливими є стратегічні та операційні цілі та завдання з відповідними показниками (індикаторами) досягнення (виконання), механізм, очікувані результати, заходи щодо проведення моніторингу реалізації цієї Стратегії на кожному етапі та ресурсні потреби [5].

Згадувані нами О. І. Денічева та С. Ф. Лук'янчук, переконані, реалізація завдань, окреслених у Стратегії, сприятиме мінімізації негативних наслідків повномасштабної агресії російської федерації та забезпечить умови для відновлення й трансформації системи вищої освіти у поствоєнний період. Реалізація Стратегії розвитку вищої освіти в Україні спрямована на створення сучасної, ефективної системи вищої

освіти, яка відповідає потребам громадян, економіки та суспільства, має високу репутацію та є конкурентоспроможною як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку освітніх послуг [3, с. 128]. І з цим важко не погодитись.

Відтак, можемо констатувати, що воєнний стан створює значні перешкоди для забезпечення права на освіту, гарантованого Конституцією України та міжнародними правовими актами. Натомість, для подолання викликів освіти, зокрема вищій, в умовах воєнного стану необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає правове регулювання, інноваційні методики навчання та психологічну підтримку всіх учасників освітнього процесу. Важливим аспектом також є координація між державними органами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством для забезпечення стабільності освітнього процесу. Лише за умови спільних зусиль можливо забезпечити безперервність і якість освіти навіть у таких складних умовах.

Література

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
2. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН України, 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpnevakonferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
3. Денічева О. І., Лук'янчук С. Ф. Виклики вищої освіти в умовах сучасних освітніх реалій. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 75. С. 127–130.
4. Сідлецький С. І., Шандар А. М. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 64. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4353>
5. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>